

T2- Del “desastre” a la Segona República **(1898-1930)**

1- L'impacte del “desastre” (1898-1902)

Espanya no va ser l'única en perdre colònies, va passar el mateix a diversos països europeus però Espanya ho va viure com una catàstrofe.

Realment a Espanya tot seguia pràcticament igual, però va haver-hi aquesta percepció de catàstrofe. Si que van haver-hi canvis a nivell polític.

Va començar una crisi progressiva del poder de l'Estat, on es van dividir internament els partits del govern i va haver-hi també inestabilitat política. Entre el 1901 i el 1923 van haver-hi 32 canvis en la presidència del govern.

El sistema de la Restauració es va trobar amb l'oposició política i ideològica del moviment obrer i d'una part de les classes mitjanes urbanes. Aquest sector va ser la base del renaixement del moviment republicà i qui escoltaria les crítiques de la “generació del 98”.

Es van estendre els valors ideològics del regeneracionisme. Molts van intentar solucionar els problemes d'Espanya “des de dalt”.

L'expressió “revolució des de dalt” va ser creada per Joaquín Costa i va ser esmentada sovint per Antoni Maura, un dels líders del Partit Conservador i també per Francisco Silvela, un polític conservador. Quan va morir Costa, el regeneracionisme va desaparèixer d'Espanya.

La “cirurgia de ferro” consistia en que si el pla A no funciona i la gent es revoluciona, s'havia aquesta cirurgia que era un breu període de dictadura de 3 mesos per eliminar aquells problemes socials.

El regeneracionisme era controvertit perquè a la vegada que recolzava la denúncia a situacions que passaven a Espanya com ara la corrupció, el caciquisme, etcètera, les seves propostes mai van ser clares i democràtiques i es per això que quan va fracassar la revolució “des de dalt”, es van començar a prendre solucions autoritàries.

Francisco Silvela va dur a terme un intent seriós per concretar políticament el regeneracionisme.

El 4 de març de 1899, la reina va confiar-li el govern i durant 2 anys va intentar millorar les condicions dels treballadors, reduir la despesa pública i imposar un sistema tributari més equitatiu. Es va oposar a concedir cap autonomia a Catalunya.

Els patrons van ignorar la legislació i la classe mitjana i baixa van acabar pagant més impostos que els terratinents i rics.

Sivela va dimitir l'1 de març de 1901.

2- Les crisis polítiques de la Restauració (1902-1923)

Van fracassar els intents de “revolució des de dalt” perquè els sectors del poder no volien renunciar als privilegis polítics ni van acceptar cap reforma fiscal que dotés a l'Estat de recursos per dur a terme el programa regeneracionista.

2.1- Els problemes d'Espanya

Al començament del segle XX Espanya tenia 4 problemes:

A) Retard econòmic i cultural respecte a Europa:

El repartiment desigual de la riquesa feia que els jornalers i el moviment obrer es reivindicés i la societat cada vegada estava més dividida.

B) Règim polític corrupte i artificial:

Les institucions més importants no representaven al poble ja que el sofragi solia estar manipulat pels cacics locals, governadors civils i els alcaldes des del Ministeri de la Governació.

C) Exèrcit ferit en orgull per la derrota a Cuba:

L'exèrcit estaa ferit en orgull per la derrota de Cuba i també disposaven de material antiquat i un excés de comandaments que el feien poc operatiu.

D) Nacionalismes perifèrics:

Hi havia la percepció entre els militars que els nacionalismes perifèrics (gallec, basc i català) representaven una disgregació del seu concepte “pàtria”.

2.2- La crisi del civilisme (1902-1907)

Va haver-hi un govern conservador des de 1902 fins a 1905 i de 1905 a 1907, un de liberal. Amb els liberals es va generar la primera gran crisi del sistema.

L'any 1905, “Cu-Cut!”, una revista satírica catalana, va publicar un acudit antimilitarista de Junceda i 300 militars de Barcelona van assaltar la seu de Cu-Cut! i la de La Veu de Catalunya, diari proper a la Lliga regionalista.

Aquests militars van rebre el suport de les altres casernes. També, l'estament militar va exigir al govern una llei de jurisdiccions, en la que els delictes contra l'exèrcit i la pàtria passessin sota control dels tribunals militars. El govern liberal de Segismundo Moret va accedir-hi al 1906.

Els catalans, com a resposta van crear una coalició formada per totes les forces catalanistes, des dels carlins fins als republicans, liderada per la Lliga Regionalista, i aquesta s'anomenava "Solidaritat Catalana".

Solidaritat Catalana va aconseguir 41 dels 44 escons catalans al Congrés dels Diputats en les eleccions del 21 d'abril de 1907, però va durar poc a causa de la diversitat de punts de vista.

El punt més concret del programa polític de SC va ser el rebuig de la llei de jurisdiccions, que no es va derogar fins que es va proclamar la Segona República.

2.3- La crisi del "pacte de Pardo" (1907-1912)

En aquesta etapa es van alternar el poder Antoni Maura, conservador, i José Canalejas, liberal.

Maura va governar quasi 33 mesos. Destaca el seu esforç per promulgar una llei d'administració local de caràcter descentralitzador, que va rebre aportacions i millores de Francesc Cambó, diputat de la Lliga al Congrés dels Diputats.

Maura va abandonar el govern a causa de la crisi de la Setmana Tràgica.

Les derrotes de l'exèrcit prop de la frontera de Melilla va fer que es demanés la mobilització de reservistes (homes que havien fet servei militar).

Això va provocar una vaga de protesta a Catalunya declarada el 26 de juliol.

A Barcelona va haver-hi una gran revolta amb barricades i incendis a edificis. La revolta es va estendre a diverses ciutats catalanes.

El govern va enviar tropes des de València i Saragossa i van controlar la situació sobre el 31 de juliol.

Després de la revolta, més de 2.000 persones van exiliar-se a França i es van detenir a més de 2.500 persones. 1.700 detinguts van ser processats per la justícia militar. Van haver-hi 59 sentències a cadena perpètua i 17 penes de mort, de les quals 5 es van executar.

Francesc Ferrer i Guàrdia va ser executat sense proves i se'l va condemnar com a responsable d'organitzar els fets.

Van haver-hi 2 grans conseqüències degut a la Setmana Tràgica:

- Trencament de Solidaritat Catalana: Va ser a causa de la posició de la Lliga a favor de la repressió.
- Protestes a Europa i Espanya: Van haver-hi protestes per la repressió amb la campanya "Maura no!".

Moret i Canalejas es van solidaritzar al Congrés amb els partits d'esquerres i van exigir la dimissió de Maura i van iniciar una campanya de boicot contra el govern.

Finalment es va nomenar a Moret nou cap de govern.

L'aliança dels liberals amb partits d'esquerres va suposar el trencament del "pacte de Pardo", que era un acord del 1885 que establia una solidaritat mínima entre els dos partits dinàstics (monàrquics).

Posteriorment es va encarregar la formació del govern a Canalejas, qui va intentar recuperar el consens polític.

Canalejas va fer el següent:

- Aprovar un projecte de llei sobre les mancomunitats provincials (1912): Permetia que a dins de cada província, els municipis que volguessin, fessin una mancomunitat entre ells per repartir-se els serveis i les despeses econòmiques. Això va fer possible la creació de la mancomunitat de Catalunya.
- Llei d'arbitratge de conflictes: Per evitar que es tornés a repetir una setmana tràgica.
- Establir l'arbitratge de l'Estat en conflictes socials.
- Modificar el servei militar suprimint l'alliberament en metàl·lic: Hi havien joves que pagaven per no fer el servei militar i no anar a la guerra.
- Acordar amb França el repartiment de zones d'influència al Marroc.

Canalejas va ser assassinat per un anarquista el 1912.

2.4- La crisi múltiple de 1917 (1912-1918)

Després de la mort de Canalejas, el sistema polític va viure la “triple commoció revolucionària de 1917”.

Cap partit polític trobava líders que volguessin governar algun dia.
2 causes que ho explicaven:

- En poc més de 40 anys ja havien assassinat a 3 presidents.
- L'exèrcit cada vegada decidia més amb la política
-

Una part de l'exèrcit, algunes forces polítiques republicanes i el moviment obrer es van enfrontar al sistema polític de la Restauració.

També hi havia confrontació entre els aliadòfils (partidaris dels aliats) i els germanòfils (partidaris d'Alemanya), provocat per la Primera Guerra Mundial.

La crisi de 1917 va començar amb un moviment militar reivindicatiu causat per el tracte de favor que rebien els oficials destinats al Marroc, que ascendien ràpidament per mèrits de guerra. També va ser causat per la precarietat del material i l'infravaloració dels militars dins els partits monàrquics.

Aquest moviment es va concretar en les “Juntes de Defensa”, presidides pel coronel Benito Márquez, que van reivindicar un únic criteri d'ascens basat en l'antiguitat i augments de sou, entre altres.

El govern va respondre suspentent les garanties constitucionals i va tancar les Corts.

El poder civil va acabar reconeixent oficialment les Juntes de Defensa militars, tot i ser il·legals i així l'exèrcit es tornava a imposar al poder civil.

El tancament de les Corts va provocar un moviment polític liderat per la Lliga Regionalista, “l'Assamblea de Parlamentaris”, que va ser una reunió de 60 diputats i senadors a Barcelona el 19 de juliol de 1917 amb la finalitat de demanar l'obertura de les Corts, poder reorganitzar l'Estat i atendre les reivindicacions autonomistes. Només es va fer una reunió perquè les forces d'ordre públic van suspendre l'Assamblea i van detenir els participants.

La crisi es va accentuar amb la vaga general a l'agost de 1917. Va originar-se a partir d'una vaga de ferroviaris el 9 d'agost convocada per la UGT amb el suport de la CNT (Confederació Nacional del Treball) i del PSOE. La vaga va estendre's per tots els sectors del país. Va durar uns quants dies però la manca de direcció i preparació van facilitar que l'exèrcit la sufoqués.

A Astúries va durar un mes i la repressió va ser molt violenta.

2.5- Descomposició del sistema (1918-1923)

Aquest període es va caracteritzar per la fragmentació dels partits monàrquics i la inestabilitat governamental.

Després de la crisi de 1917, es va intentar formar diversos governs amb la presència dels líders de tots els partits menys els d'esquerres i republicans però no es van entendre i els governs queien al cap de pocs mesos, sobretot per les reivindicacions d'autonomia a Catalunya, les quals no eren ateses.

Va augmentar l'agitació social tant a Espanya com a Europa a causa sobretot del ressò que va tenir entre la classe obrera la Revolució Soviètica de 1917 i per les males condicions de vida del proletariat industrial i dels jornalers.

L'agitació social va provocar vagues, conflictes socials, enfrontament armat i directe entre alguns sectors obrers... Van haver-hi molts atemptats.

Des del 1917 fins el 1920, a la ciutat de Barcelona apareix el fenomen del pistolerisme (Barcelona, ciutat de les pistoles).

Dos sindicalistes importants que van morir:

- Salvador Seguí (el noi del sucre).
- Francesc Layret.

El 1921, Eduardo Dato, president, va morir assassinat.

L'any 1921 es va produir el desastre militar d'Annual, al Marroc. Les tropes espanyoles, comandades per Fernández Silvestre, van rebre un cop molt fort per part dels independentistes marroquins, comandats per Abd el-Krim. L'exèrcit va fugir fins a Melilla i van haver-hi més de 12.000 baixes.

L'ocupació espanyola del Marroc representava una qüestió d'honor a Espanya ja que era l'únic lloc on encara perdurava el colonialisme espanyol tot i que econòmicament era poc rendible i les cabdiles berbers (tribus natives), feien que els espanyols s'accidentessin al terreny ja que coneixien molt bé el terreny perillós.

La derrota d'Annual va dividir més els polítics i l'opinió pública entre els partidaris i els detractors (no partidaris) de la guerra.

La investigació sobre les responsabilitats de la derrota va implicar a polítics importants, militars i el rei.

Davant d'aquesta situació, els polítics no van saber reaccionar. Se sabia que el sistema s'estava descomposant perquè durant el 1918 i el 1923, Espanya va tenir 10 presidents diferents i cap va durar més d'un any.

La incapacitat de transformació del sistema de la Restauració va fer que es busqués l'alternativa de la conjunció de l'exèrcit amb la Corona i la nit del 12 al 13 de setembre de 1923, Primo de Rivera, va fer un pronunciament militar a Barcelona, va declarar l'estat de guerra i va suprimir la Constitució de 1876.

El rei va nomenar PDR president d'un directori i va governar durant 7 anys. Es manté la Restauració, perquè Alfons XIII (rei) continua com a cap d'Estat, amb Primo de Rivera com a president.

3- Evolució del catalanisme polític i la Mancomunitat

3.1- Formulació ideològica

L'obra ideològica més important va ser "La nacionalitat catalana" (1906) d'Enric Prat de la Riba. En aquesta es distingeix entre "nació" i "Estat".

"Nació": Esperit col·lectiu que ha sabut crear una llengua, un dret i un art propi.

"Estat": Organització política fruit d'una situació històrica.

Concloïa que Catalunya, com a nació, podia tenir dret a posseir un Estat tot i que defensava la unitat política d'Espanya i l'articulació federal de Catalunya.

3.2- Partits polítics a Catalunya

Des del 1901 fins al 1932, els partits monàrquics van anar descomposant-se.

Es van anar assentant partits dividits ideològicament en 3 blocs: catalanisme conservador, catalanisme d'esquerres i anticatalanistes.

Catalanisme conservador

Va ser representat per la Lliga Regionalista i la Unió Regionalista.

La Lliga va patir 2 divisions:

- Va donar origen al Centre Nacionalista Republicà (1906).
- Va donar origen a Acció Catalana (1922).

La Lliga Regionalista va ser dirigida per Enric Prat de la Riba fins el 1917 i per Francesc Cambó.

La Lliga va ser líder en el moviment de Solidaritat Catalana. També va impulsar una campanya per assolir l'autonomia de Catalunya i va ser responsable de la gestió de la Mancomunitat.

Catalanisme d'esquerres

Al segle XX era líder Domènec Martí i Julià, metge i polític que va defensar l'alliberament nacional i social de Catalunya.

Va sorgir el Partit Republicà Català (PRC) fundat el 1917 i dirigit per Francesc Layet, Marçal Domingo i Lluís Companys.

Francesc Macià va fundar el 1922 l'Estat Català, que defensava l'independentisme radical.

PRC i Estat Català es van fusionar fundant Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) el 1931.

Rafael Campalans, Gabriel Alonso i Manuel Serra i Moret van fundar la Unió Socialista de Catalunya el 1923.

El catalanisme d'esquerres però va haver d'esperar a la Segona República per tenir prou base electoral.

Anticatalanisme

Al començament del segle XX ja existia el Partit Republicà Radical, creat per Lleroux el 1908.

Lleroux va instal·lar-se a Barcelona el 1901 i provocava molt entusiasme entre la classe popular. Utilitzava un llenguatge d'esquerres i carregava contra l'Església i el catalanisme, ja que l'identificava amb la burgesia.

Lleroux i el Partit Radical van anar orientant les propostes polítiques cap a la moderació en els aspectes socials i econòmics sense perdre el seu anticatalanisme.

3.3- La Mancomunitat de Catalunya

L'Unió Catalanista era partidària de la Mancomunitat ja que la veien com un mitjà per arribar a l'autonomia.

El projecte va iniciar-se l'any 1911 per iniciativa d'Enric Prat de la Riba, president de la Diputació de Barcelona.

Canalejas va presentar-lo al maig de 1912 al Congrés dels Diputats i es va aprovar amb competències molt retallades en comparació amb el projecte inicial.

Va ser aprovada el desembre de 1913.

El 6 d'abril de 1914 es va constituir la Mancomunitat de Catalunya i Enric Prat de la Riba va ser escollit el primer president. El govern estava format pel president i 8 consellers, 2 per província.

Aquesta institució però no va tenir mai poder polític, només va ser un intent de concentració i gestió conjunta de les atribucions que ja tenien les Diputacions Provincials.

La mancomunitat va tenir 3 presidents en els 9 anys que va durar (1914-1923):

- (1914-1917): Prat de la Riba.
- (1917-1923): Josep Puig i Cadafalch.
- (1923-1925) Ja en època de Primo de Rivera, amb l'objectiu de desmantellar la comunitat: Alfons Sala. Era català però anticatalanista.

Tot i ser molt escàs el finançament, van dur a terme diverses obres:

- Institut d'Estudis Catalans: Va permetre que Pompeu Fabra publicés la gramàtica actual catalana.
- Biblioteca de Catalunya: La segona més gran d'Espanya.
- Xarxa de biblioteques populars.
- Xarxa d'Escoles públiques.
- Escola d'Estiu per a Mestres.
- Xarxa d'Escoles Tècniques o Industrials.
- Xarxa d'Escoles de l'Administració: bibliotecàries, belles arts...

Quan PDR va arribar al poder, la Mancomunitat va ser destituïda ja que ell era anticatalanista. Va ser el 29 de gener de 1924 quan Alfons Sala Argemí, que va fundar el partit Unió Monàrquica Nacional (1919), va ser nomenat nou president de la Mancomunitat per desmantellar-la.

4- La Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)

En aquella època ja hi havien diverses dictadures al Mediterrani i es deu a la por al bolxevisme soviètic.

La diferència amb altres dictadures d'Europa era que PDR era militar i la seva ideologia provenia del regeneracionisme i no del feixisme. També ell en teoria es va presentar com a dictador per a una temporada breu (3 mesos) però va durar 7 anys on van haver-hi 2 governs.

4.1- Suports i oposicions

Tenia suport entre l'Espanya rural, sobretot a Castella, entre els terratinents, la burgesia industrial i la financera.

S'oposaven els estudiants, els intel·lectuals, les classes mitjanes de les ciutats i els nacionalistes perifèrics (gallecs, bascs, catalans).

Uns militants d'Estat Català, dirigits per Macià, van intentar provocar la caiguda de la Dictadura des de territori francès. Aquest acte es coneix com "la conspiració de Prats de Molló", el novembre de 1926. El fet va ser sufocat per la policia francesa i Macià va ser jutjat a París, cosa que va donar notorietat Europea a Macià a través dels diaris.

El moviment obrer representat pel PSOE i per la UGT va acostar-se a la Dictadura i va arribar a col·laborar fins el 1929, quan els socialistes es van negar a participar en l'Assemblea Nacional proposada per PDR com a substitució del Congrés dels Diputats.

PDR va declarar il·legal la CNT i va perseguir els integrants, cosa que va fer que el moviment obrer es radicalitzés i es fundés de manera clandestina la Federació Anarquista Ibèrica (FAI) el 1927.

4.2- L'obra dels directors

Director militar (1923-1925)

Durant aquest període, es va intentar organitzar políticament l'Estat en 2 partits:

- Unión Patriótica (PDR)
- PSOE

El PSOE però s'hi va negar.

Durant aquest directori, es va resoldre el problema del Marroc. El 1925 Espanya va vèncer les tropes de Abd el-Krim després d'unes operacions de desembarcament militar a la badia d'Alhucemas.

Va disminuir el conflicte social, cosa que s'explica perquè va haver-hi prosperitat econòmica de la dècada del 1920, la manca de llibertat i la repressió del sector radical del moviment obrer.

Directori civil (1925-1930)

L'acció política es va decantar cap a la institucionalització amb la creació de l'Assamblea Nacional Consultiva, escollida de manera no democràtica per mitjà del vot corporatiu, és a dir, dels representants d'Unión Patriótica, entre altres.

Es van enllestir projectes com la construcció de carreteres, modernitzar la xarxa ferroviària i es va iniciar una política hidràulica amb la construcció d'embassaments i canals de regatge. Aquesta obra pública tenia la finalitat de baixar l'atur i es va finançar a través d'empèstits privats.

4.3- Caiguda de Primo de Rivera

La caiguda es va deure sobretot a la creixent oposició, sobretot dins del sector militar. Es dividia entre monàrquics i republicans. Els republicans eren anti Alfons XIII i anti Primo de Rivera. En el cas dels monàrquics, es dividien entre els que estaven d'acord amb els dos poders i amb els que pensaven que PDR tacava el nom del rei.

La nit de Sant Joan de 1926 es va dur a terme la "Sanjuanada", una conspiració contra la Dictadura en la que van participar partits monàrquics i republicans i els generals Weyler, Aguilera i Batet. La conspiració va durar poc i els caps van ser detinguts.

Un motiu també va ser la crisi econòmica del 1929.

Primo de Rivera va dimitir el 28 de gener de 1930 sense consultar-ho a ningú i es va exiliar a París.

El rei va nomenar a Dámaso Berenguer com a dictador, el qual va prometre tornar a la normalitat constitucional però ho va fer tan lentament que l'oportunitat ho interpretava com que estava evitant les reformes.

La CNT de mentres es començava a reconstruir.

La UGT i el PSOE s'oposaven a la monarquia i els republicans i els nacionalistes perifèrics formaven un bloc comú per instaurar la república signant el pacte de Sant Sebastià l'agost de 1930.

